

תנה דין מים שלנו, וכו' ו' סעיפים:

א [*] (א) אין לשין (ב) אלא במים שלנו, בין שהם מי בורות ומעינות (ג) בין שהם במי נהרות. ושואבין אותן *מבעוד יום (ד) (סמוך (ה) (ו) לבין השמשות) (ז"ע והגהות מיימוני פרק ה) (ח) או בין השמשות, ואין לשין בהן עד שיבעבר (י) הלילה בלילה. ויכולים לשאב יום אחד לימים הרבה. ואם הזמן חם (י) יניחם במרתף שהוא קר, ואם הזמן קר יניחם באויר (ח) כי המרתף הוא חם, ויצריך להשפם ולהכניסם לבית (ט) קדם שיזרח השמש ואפלו ביום המעגן: הגה ואם לא הכניסם בהשפמה, אם לא עמדו בל-כף (י) עד שהותמו, (כ) (יא) אינו מזיק. ויותר טוב להעמידם תחת התקרה שפא ישפח להכניסם בהשפמה (כ"י בשם א"ח).

א מימא דרב יהודה פסקים מ"ב ב הרא"ש שם, וכן קמב הקל"בו ג רש"י ובה"ג ושאר רב הפוסקים ד תשובת הרשב"א ה טור בשם אביו הרא"ש ו ארחות חיים

דף מב בגמ' דרשה ר' מתנה בפפוניא כו' לכאורה קשה למאי הלכתא הביא הגמ' האי עובדא ונ"ל דבא ללמד דבפני ע"ה צריכין לפרש ולא לומר בלשון סתום שיכולין לטעות. [אכן הב"י (ס' תנ"ה) פי' דבתוך הפסח הי' הדרשא וקמ"ל דהיכא דלא אפשר לשין גם במים שלא לנו דלא מצינו שאסר להם ללוש והתענו מלאכול ע"ש]:

[מגן-אבן]

להחמיר שלא להרוג כינה בשבת כיון שנתברר בזמנו בלי שום ספק שכינים פרים ורבים ע"י זכר ונקבה ככל שאר בעלי חיים; עיי"ש). והטעם, אמר אדמו"ר זצ"ל כי את ההלכה ידעו חז"ל בקבלה מדורי דורות, וגם ידעו מן הנסיון, למשל, שדרוסת החתול עלולה יותר למות מאשר דרוסת הכלב, ושהמים הנשאבים מן המעינות בבוקר חמים יותר. אבל בענין ההסברים הטבעיים, לא ההסבר מחייב את הדין אלא להיפך, הדין מחייב הסבר, והטעם המוזכר בגמרא אינו הטעם היחידי האפשרי בענין, ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכונו לפי ידיעות הטבע שבימינו.

כך שמעתי מפ"ק זצ"ל; ועל פי יסוד זה ניתן לומר, למשל, שהארס שדברו בו חז"ל הוא חומר מרעיל הצבור בציפורני החתול מרקבון שיירי בשר מטריפו הקודמים. ויש לציין שצפורני החתול שונות מצפורני כלב, כי צפורני החתול מורכבות משני חלקים וכשהחתול דורס על מנת לטרוף הוא פושט את הצפורן והיא נכנסת אל הבשר בעומק וכשהוא שולפה נשאר שם מן החומר המרעיל והוא מטריף. ופרטי הדין מתבארים בזה, דאיתא התם "אין דרוסה אלא ביד, לאפוקי רגל דלא, אין דרוסה אלא בצפורן, לאפוקי שן דלא, אין דרוסה אלא מדעת וכו'". ודוקא כשמכה בבעס (רש"י שם נב: ד"ה אבל), וכן "בהדי דשליף שדי זיהריה" (שם נג:). כל זה מבואר לפי מש"כ. — וכן במים שלנו, יש להסביר בקלות למה מים שלנו קרים יותר מאשר המים הנשאבים בבוקר מן המעיין, כי במשך הלילה האויר מתקרר מהר, ולכן המים שבכלים גם כן מתקררים, אבל הקרקע מתקרר לאט מחמת גודל החום שהצטבר בתוכו במשך היום, וממילא בבוקר מי מעיינות ששהו בתוך הקרקע עלולים להיות חמים יותר ממים ששהו בלילה באויר. — בענין הכינה ההסבר קצת יותר קשה, אבל הכלל ידוע שאין ההלכה מתחשבת אלא במה שמורגש לחושים, ולפי זה אולי ניתן לומר שמכיון שביצת הכינה היא קטנה מאד עד שלא היה ניתן לראותה כלל בתקופת מתן תורה, אין ההלכה מתחשבת עמה כלל והכינה נחשבת כמתהווה מן החומר שהיא גדלה בו וניזונית ממנו, ולכן היא נחשבת לבריה פחותה ואין בה דין גטילת נשמה. וכעין זה ניתן להיאמר לגבי השרצים הגדלים בפירות, שהביצה שהטילה האם לתוך הפרי, שממנה נתהו, אינה נראית כלל ונחשבת כאילו אינה במציאות, ולכן השרצים האלה נחשבים בהלכה כאילו נתהו מן הפרי עצמו שגדלים בתוכו ומותרים באכילה כמו הפרי, כל זמן שלא שרצו על הארץ שלה יש ריבוי מיוחד (סיפרא סוף שמיני עה"פ השרץ הרומש על הארץ). וכן כל כיוצא בזה. וגם אם לא נמצא טעם הגון, נאמין באמונה שלמה שהדין דין אמת ואל הי' ניחל שיאיר עינינו למצוא הסבר מתאים.

ראיתי לרש"י כאן מה ששמעתי בפירוש מפ"ק של אדמו"ר זצ"ל כשנשאל על אודות דינים אחרים שהטעמים שניתנו להם אינם לפי המציאות שנתגלה במחקר הטבעי בדרויות האחרונים, והרי הם עתה בגדר מה שהגמרא שואלת בכמה מקומות "דלא קחזינו ולא הכי הוא". שליש דוגמאות נידונו אז: (א) הא דיש דרוסה לחתול ולא לכלב, שהגמרא מסבירה שזה משום שהחתול מטיל ארס מצפורני ידיו (חולין נג:); (ב) הא דאין לשין המצות אלא במים שלנו, והטעם לכמה ראשונים (עי' או"ח ט"ו תנ"ה בט"ז סק"א); לפי שכללה התמה מהלכת תחת הארץ ולכן אז המעינות רותחין (פסחים צד:); (ג) הא דמותר להרוג כינה בשבת משום שהכינה אינה פרה ורבה (שבת קז:); ואמר אדמו"ר זצ"ל שבאלי ובכיוצא באלו לעולם אין הדין משתנה אף שלכאורה הטעם אינו מוכן לנו; אלא יש לאתו בדין בשתי ידים בין לחומרא בין לקולא (ודלא כדברי הר"י למפורסני ז"ל בפתח יצחק ערך צירה אטורה שרצה

[הא"י רב אריה כהנא בשם ר"ב זצ"ל, ה"ב זצ"ל, ה"ב זצ"ל]